

Den norske
Atlanterhavskomiteé

Sikkerhetspolitisk bibliotek

1 - 2021

«Nine-eleven» – tjue år etter

Av professor oblt. Harald Høiback,
Nestkommanderende Forsvarets museer.

PROFESSOR HARALD HØIBACK er oberstløytnant i Luftforsvaret og nestkommanderende ved Forsvarets museer. I tillegg til tjeneste i Forsvarsdepartementet og ved diverse skoler i Forsvaret, inkluderer hans militære karriere tjeneste i Finnmark under den kalde krigen, og stabsstillinger i Afghanistan. Fra 2015 til 2016

var han Forsvarets representant i sekretariatet som støttet Afghanistanutvalgets arbeid med å evaluere Norges sivile og militære innsats i Afghanistan i perioden 2001–2014, samt trekke lærdommer fra alle sider ved Norges engasjement i Afghanistan i det tidsrommet.

I tillegg til sin militære utdanning, har han en mastergrad i historie fra Universitetet i Glasgow og en doktorgrad i filosofi fra Universitet i Oslo. Han er en aktiv samfunnsdebattant innenfor militærfilosofiske spørsmål, og har publisert en rekke artikler og bøker, blant annet: En kort introduksjon til Carl von Clausewitz – Krigens filosof (Cappelen Damm Akademisk 2021), Kunnskap og begeistring - En innføring i museenes historie, hensikt og virkemåte (Cappelen Damm Akademisk 2020), Luftforsvarets historie fortalt gjennom 75 gjenstander, med Ole Jørgen Maaø, (Cappelen Damm Akademisk 2019), Forsvaret - Et kritisk blikk fra innsiden (Cappelen Damm Akademisk 2016) og Krigskunstens historie - Fra 1500 til i dag (Cappelen Damm Akademisk 2014).

INNLEDNING

I 2021 er det 20 år siden det brutale terrorangrepet på USA, men konsekvensene og responsen på angrepet er ennå ikke historie. Fremdeles preges Afghanistan av væpnet politisk maktkamp, og i skrivende stund står det fremdeles internasjonale styrker i landet etter beslutninger som ble tatt for 20 år siden. Det finnes formodentlig ferske Afghanistanveteraner som ikke var født da denne konflikten startet.

Om vi legger Lawrence Freedmans observasjon til grunn, er strategi ofte mer preget av starten på et prosjekt enn av målet for det.¹ Det gjelder i høyeste grad vår tilstedeværelse i Afghanistan. Det har vært mange mål og ambisjoner med vårt nærvær der i løpet av de 20 årene som har gått, men starten ligger fast, og det er den som er temaet for denne teksten. Gitt at operasjonene i Afghanistan har gått over lang tid, hvor ambisjoner og rasjonale har utviklet seg gradvis, kan det være lett å glemme bakgrunnen for hvorfor det internasjonale samfunnet engasjerte seg militært i Afghanistan høsten 2001. Hensikten var ikke å bedre kvinners kår eller å redusere analfabetismen. Slike ambisjoner kom senere.

Her er temaet hvordan det hele startet, og de vurderingene man gjorde seg innledningsvis. Disse beslutningene fikk store konsekvenser for de påfølgende 20 år. Siden det i dag har kommet en ny generasjon til siden 2001, legger denne teksten også vekt på å beskrive det som kan være kjent for dem som selv opplevde den dramatiske høsten 2001.

Denne teksten har sitt utgangspunkt i det såkalte Afghanistanutvalgets arbeid med NOU 2016:8 «En god alliert – Norge i Afghanistan 2001–2014», som var en helhetlig evaluering av Norges totale sivile og militære engasjement i Afghanistan i perioden 2001–2014. Jeg var medlem av Afghanistanutvalgets sekretariat, og denne teksten er i stor grad basert på det jeg gjorde der. I et slikt prosjekt vil det alltid være notater og bakgrunnsarbeid som ikke kommer med i sluttproduktet.²

SJOKK, SYMPATI OG RYGGMARGREFLEKS

Om morgenen tirsdag 11. september 2001 kapret i alt 19 terrorister fire amerikanske passasjerfly, med den hensikt å krasje dem inn i berømte og symboltunge bygninger. 15 av de 19 var fra Saudi-Arabia, to var fra De forente arabiske emirater, en fra Egypt og en fra Libanon. *America Airlines Flight 11* og *United Airlines Flight 175*, som begge hadde tatt av i fra Boston, ble styrt inn i de to tvillingtårnene på *World Trade*

1 Lawrence Freedman, *Strategy – A History* (Oxford University Press, 2013) s.xi

2 Takk til mine gode kolleger i utvalgets sekretariat, Paal Sigurd Hilde, Elisabet Eikås, Anni Røe, Ellen Svendsen og Helene F. Widerberg som sikkert kjenner igjen mye av det de finner i denne teksten fra våre mange samtaler om Afghanistan. De er neppe enige i alt, men arbeidet i sekretariatet styrket min tro på at uenighet ofte er mer akademisk fruktbar enn enighet.

Center i New York, med det resultat at tårnene tok fyr, og etter noen timer raste sammen. *American Airlines Flight 77*, fra Washington, ble styrtet inn i *The Pentagon*, som huser den amerikanske forsvarsledelsen i Washington. Det fjerde flyet, *United Airlines Flight 93* fra Newark, New Jersey, hadde også satt kurs mot Washington D.C., men styrtet i en åker på veien som følge av passasjerenes inngripen. Totalt omkom 2996 mennesker i angrepet, inkludert de 19 kaprerne og de 227 menneskene om bord i flyene.

REAKSJONEN I USA

President George W. Bush var på reise da angrepet inntraff, men at USA ville reagere kraftfullt på terrorangrepet var umiddelbart opplagt. Som president Bush senere uttalte:

I felt it was important to go on the offence[...]During that period of time I uttered the rather infamous phrase; «Osama bin Laden dead or alive». People criticized me for that, even maybe some members of my own household for being a little blunt. But at that point of time I was determined to send a message to the enemy, to our allies and to our own country, that the United State will be relentless in our pursuit of justice.³

Noen, som for eksempel den britiske historikeren sir Michal Howard, mente at USA burde ha begrenset seg til å svare på angrepet med juridiske midler, hvori militære midler og metoder kunne inngå, men samtidig insistere på at terrorangrepet var en kriminell handling som ville bli håndtert av lover og rettsvesenet, ikke av krigens logikk: «To declare war on terrorists or, even more illiterately, on terrorism is at once to accord terrorists a status and dignity they seek and that they do not deserve».⁴ Ifølge Bush' nasjonale sikkerhetsrådgiver Condoleezza Rice var man imidlertid aldri inne på den tanken i Bushadministrasjonen.⁵

Bushadministrasjonen valgte et annet spor. Bush betraktet ikke angrepet som en massiv lovovertrødelse, men som en krigshandling: «I remember thinking; the first one was likely an accident, the second one was an attack, and the third plane was a declaration of war [...] When the third plane hit the Pentagon the magnitude of the attacks grew

³ *George W. Bush: The 9/11 Interview* National Geographic Channel, 2011.

⁴ Michael Howard, «What's In A Name? How to Fight Terrorism», *Foreign Affairs* January/February 2002).

⁵ Condoleezza Rice, *No Higher Honor, A Memoir of My Years in Washington* (New York: Broadway Books, 2011), s.104.

Den 11. september 2001 kapret terrorister tilknyttet al-Qaida fire fly og angrep symboltunge bygninger i USA. Blant disse var tvillingtårnene i World Trade Center på Manhattan i New York. Foto: Michael Foran / Flickr (CC BY 2.0)

dramatically, I came to the conclusion that we were at war.»⁶ Denne vurderingen var Bush også tidlig ute med å meddele det amerikanske folk, og sa dagen etter angrepet: «The deliberate and deadly attacks which were carried out yesterday against our country were more than acts of terror. They were acts of war.»⁷

Allerede på kvelden 11. september slo også president Bush fast at det ikke bare var terroristene og deres organisasjon som var mål for amerikansk gjenkjenning, men også de som hadde stilt sitt territorium til disposisjon for forberedelsene: «We will make no distinction between the terrorists who committed these acts and those who harbor them.»⁸ Til tross for at ingen afghaner hadde vært direkte involvert i angrepet, ble Afghanistan med dette det opplagte målet for USAs respons. Det var her mannen USA oppfattet å stå bak angrepet, Osama bin Laden, befant seg.

Det var ikke bare presidentens kategorisering av angrepet som en krigshandling som påvirket de kommende ukenes og månedenes beslutninger i Washington. I tillegg hadde terrorangrepet et viktig psykososialt

⁶ George W. Bush: *The 9/11 Interview* National Geographic Channel, 2011. <http://topdocumentaryfilms.com/george-w-bush-the-9-11-interview/>

⁷ Bob Woodward, *Bush at War*, (New York: Simon & Schuster, 2002), s.45

⁸ *Ibid.*, s.30

element som gjerne forsvinner ut av synet etter hvert som tiden går. Som den britiske generalen Tim Cross kommenterte i forbindelse med at han tjenestegjorde i Pentagon i ukene før angrepet på Irak i mars 2003, kan det være vanskelig å fatte hva angrepet 11. september 2001 hadde gjort med det politiske klimaet i Washington: «I began to really grasp the enormous effect of 11. September on the psyche of the Washington Beltway. I had understood it intellectually, but now I began to understand it emotionally.»⁹

REAKSJONEN I FN

FNs sikkerhetsråd reagerte også raskt på angrepet, og vedtok 12. september enstemmig resolusjon 1368, som blant annet inkluderte følgende:

The Security Council

1. *Unequivocally condemns* in the strongest terms the horrifying terrorist attacks which took place on 11 September 2001 in New York, Washington, D.C. and Pennsylvania and *regards* such acts, like any act of international terrorism, as a threat to international peace and security;

3. *Calls* on all States to work together urgently to bring to justice the perpetrators, organizers and sponsors of these terrorist attacks and *stresses* that those responsible for aiding, supporting or harbouring the perpetrators, organizers and sponsors of these acts will be held accountable

5. *Expresses* its readiness to take all necessary steps to respond to the terrorist attacks of 11 September 2001, and to combat all forms of terrorism, in accordance with its responsibilities under the Charter of the United Nations.¹⁰

Uttrykket «to take all necessary steps», betød i praksis at Sikkerhetsrådet med dette ga USA og deres allierte tillatelse til å bruke militære midler i jakten på de skyldige. Dette var en tillatelse amerikanerne egentlig ikke trengte, så lenge angrepet ble vurdert til å være av et slikt omfang at selvforsvarsretten slo inn.

Det er også viktig å merke seg at resolusjonen ikke nevner Afghanistan med ett ord, og at den heller ikke setter noen tidsbegrensing på vedtaket. Dagen etter angrepet 11. september var man fremdeles i villrede om hvem som egentlig sto bak, og man visste heller ikke at 12. september var

9 Tim Cross, «Rebuilding Iraq 2003: Humanitarian Assistance and Reconstruction», i Jonathan Bailey, Richard Iron og Hew Strachan, *British Generals in Blair's Wars* (Farnham: Ashgate, 2013), s.71.

10 United Nations, Security Council, S/RES/1368 (2001), 12 September 2001. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1368\(2001\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1368(2001))

dagen etter. Kanskje var det flere angrep på gang? Kanskje dette bare var starten på noe langt større? Resolusjonen kan derfor i etterpåklokskapens lys ligne på en blankofullmakt utskrevet i en usikker og forvirret tid.

REAKSJONEN I NATO

NATO var også raskt ute med å uttrykke støtte til sitt viktigste medlemsland. Etter et raskt innkalt møte på kvelden 11. September, fastslo NATOs generalsekretær Lord Robertson at NATO fordømte angrepet: «*in the strongest possible terms*» og understreket «*the need for the international community and the members of the Alliance to unite their forces in fighting the scourge of terrorism*». ¹¹ Dagen etter gikk NATO et skritt lenger, da NATOs *North Atlantic Council* (NAC) vedtok at om det kunne påvises at angrepet var begått av krefter utenfor USA, ville det bli oppfattet som et angrep på hele alliansen. Pressemeldingen som ble sendt ut ble innledet slik:

On September 12th, the North Atlantic Council met again in response to the appalling attacks perpetrated yesterday against the United States.

The Council agreed that if it is determined that this attack was directed from abroad against the United States, it shall be regarded as an action covered by Article 5 of the Washington Treaty, which states that an armed attack against one or more of the Allies in Europe or North America shall be considered an attack against them all. ¹²

Erklæringen kan selvfølgelig tolkes som en dyptfølt sympatierklæring med USA, noe blant annet sikkerhetsrådgiver Condoleezza Rice gjorde:

I choked back tears at that one and told him [Nic Burns, USAs NATO-ambassadør] that we would welcome the action. As a long-time student of NATO, I knew immediately that it would be the first time that NATO had ever invoked the collective-defense clause that was the essence of the Alliance [...] Now, ten years after the collapse of the Soviet Union, the Alliance was expressing the highest form of solidarity with us. I was deeply moved. *It's really good to have friends*, I thought. ¹³

¹¹ NATO, «A moment of great tragedy and mourning» <http://www.nato.int/docu/update/2001/0910/e0911a.htm>

¹² NATO, «Statement by the North Atlantic Council» <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>

¹³ Rice, *No Higher Honor*, s.78.

Beslutningen må imidlertid også sees i lys av en bekymring i de europeiske NATO-landene om at hvis USA som svar på angrepet etablerte en «koalisjon av villige», på utsiden av NATOs formelle styringsorganer, kunne det på lang sikt true NATOs eksistensberettigelse.¹⁴ Hvilken relevans ville en forsvarsorganisasjon ha om den ble stående som tilskuer til det som nå skulle skje, og hvor flere av dens viktigste medlemmer ville delta aktivt i kamphandlinger?

Gjennom hele den kalde krigen hadde man betraktet en eventuell aktivering av artikkel 5 i Atlanterhavspakten som en *de facto* erklæring av at alliansen var i krig. Man hadde lagt til grunn at dette ville være startskuddet for omfattende beredskapstiltak og andre dyptgripende militære foranstaltninger. Da artikkel 5 for første gang i alliansens historie ble 'aktivert' skjedde imidlertid det helt motsatte av hva man tradisjonelt hadde forventet ville skje ved et slikt tiltak. I stedet for frenetisk og målrettet aktivitet, forårsaket erklæringen av artikkel 5 ikke annet enn ytterligere usikkerhet. Hva skulle dette vedtaket egentlig innebære i praksis?

Spesielt hadde erfaringene fra *Operation Allied Force* over Kosovo i 1999 gjort at mange i den amerikanske administrasjonen så med stor skepsis på NATOs evne til å fatte adekvate beslutninger i tide. Aktiveringen av artikkel 5 ble derfor først møtt med en smule undring i Washington: «In an unprecedented show of unity NATO had invoked Article 5 shortly after the attacks, thereby paving the way for multilateral action, yet in the early days, much to the frustration of the Europeans, the U.S. showed little interest in exploiting the integrated military machinery of NATO.»¹⁵

For enkelte i NATO-hovedkvarteret i Brussel ble USAs avventende «ikke ring oss, vi ringer eventuelt dere holdning» opplevd som «a slap in the face.» Her strakk Europa ut en hånd til sine transatlantiske venner, som innledningsvis nektet å ta den imot. Condoleezza Rice, som satte så stor pris på gesten med artikkel 5, har senere tatt selvkritikk for denne amerikanske alenegangen: «I've always felt that we left the Alliance dressed up with nowhere to go. I wish we'd done better.»¹⁶

For Norge ble dette en påminnelse om at det er forskjell på NATO som en forsvarsallianse og NATO som en forsvarsorganisasjon. NATO oppsto som en allianse i april 1949 da de 12 signaturlandene signerte Atlanterhavspakten, men en forsvarsorganisasjon ble ikke NATO

14 Torbjørn L. Knutsen, «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki» i Gjert Lage Dyndal og Torbjørn L. Knutsen (red.) *Exit Afghanistan, Tilbakeblikk – og debatt om utvikling* (Oslo: Universitetsforlaget, 2012), s.52

15 Mark Thornhill, *Coalition Warfare: The leadership challenge*, (US Army School of Advanced Military Studies, 2012), s.16.

16 Rice, *No Higher Honor*, s.79.

før man under trykket fra Koreakrigen utnevnte general Dwight D. Eisenhower til *Supreme Commander* over integrerte NATO-styrker med et eget hovedkvarter. Allianser av ulike typer hadde verden sett før, men det var noe helt nytt at en slik allianse fikk et stående hovedkvarter og en administrasjon også i fredstid. I den innledende fasen av *Operation Enduring Freedom* aksepterte USA bistand fra alliansens medlemmer, men valgte å holde NATO som organisasjon utenfor.

For små og mellomstore stater har militære allianser og koalisjoner vært et viktig redskap for å samle nok militær slagkraft til å lykkes med militære operasjoner. For store stater, som USA, som kan ha tilstrekkelige materielle ressurser selv, kan koalisjonens viktigste bidrag være av mer immateriell art, og bli opprettet for å tilføre legitimitet og politisk kapital. Nødvendigheten av det siste kan være så stor at man er villig til å redusere noe av den operative effektiviteten for å få med flest mulig i koalisjonen.¹⁷ Ikke sjeldent er den rent militære effekten av en koalisjon langt lavere enn summen av delene.

Terrorangrepet på USA hadde imidlertid vekket så stor avsky i så store deler av verden at Bushadministrasjonen innledningsvis ikke trengte å ta større diplomatiske hensyn. De hadde en så rettferdig sak at det å bygge en bred koalisjon ikke ble oppfattet som et presserende politisk behov. Hva små og mellomstore medlemmer av NATO måtte mene om dette og hint, spilte langt mindre rolle enn hva Russland og Afghanistans naboland mente.

På planleggingsmøtet 15. september 2001 slo president Bush fast at han ville ha en rask og effektiv operasjon, og lot det skinne igjennom at: «ut fra de dårlige erfaringene med NATOs fellesoperasjoner på Balkan skulle intervensjonen i Afghanistan være en ren amerikansk operasjon.»¹⁸ Følelsene angrepet hadde satt i sving i Washington borget heller ikke for et bredt samarbeid, skal vi tro CIA-sjef George Tenet: «We're going to run these bastards down no matter where they are, we told ourselves. We're going to lead, and everybody else is going to follow.»¹⁹ Denne holdningen møtte imidlertid sterk intern motstand, spesielt i fra utenriksminister Colin Powell, og kompromisset ble at internasjonale støttespillere skulle tas med i operasjonen i den grad de faktisk hadde noe militært å bidra med:

---

17 Gal Luft, *Beer, Bacon and Bullets, Culture in Coalition Warfare from Gallipoli to Iraq* (Amalfi Press, 2009) s.232

18 Knutsen «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki», s. 27.

19 George Tenet, *At the Center of the Storm, My Years at the CIA* (HarperCollins Lux Edt. 2007), s.267.

Cheney countered that the coalition should be a means to wiping out terrorism, not an end in itself—a view that others shared. They wanted support from the rest of the world, but they did not want the coalition to tie their hands. The mission should define the coalition, not the other way around. In that case, Rumsfeld argued, they wanted coalition partners truly committed to the cause, not reluctant participants.²⁰

Om Norge ønsket å være med, både for å vise alliansesolidaritet, men kanskje mest for å vise sympati og medfølelse med det amerikanske folk, måtte vi komme opp med noe som amerikanerne faktisk hadde bruk for. Hjertelig, men symbolsk norsk nærvær, var ikke etterspurt. Heller ikke hva Afghanistan ville trenge i det lange løp, var spesielt høyt på agendaen i denne fasen. President Bush ønsket å handle raskt og effektivt.

REAKSJONEN I NORGE

Uansett bakgrunnen for NATO-vedtaket 12. september, var Norge i praksis med dette i krig, i det minste om man skal legge den tradisjonelle forståelsen av artikkel 5 til grunn. Som daværende forsvarsminister Bjørn Tore Godal (A) uttalte: «Norske myndigheter tar solidaritetsplikten etter artikkel 5 meget alvorlig».²¹

Ikke mange timene etter angrepene på New York og Washington hadde Statsministerens kontor sendt ut en pressemelding hvor statsminister Stoltenberg ikke bare uttrykte medfølelse med det amerikanske folk, men også uttrykte en klar vilje til å bistå: «Dette er et angrep på USA og det amerikanske folk. Men det er også et angrep på det åpne demokratiske samfunn. Alle demokratier har nå et ansvar for å stå sammen i en kompromissløs kamp mot internasjonal terrorisme.»²²

Selv om både Godal og Stoltenberg var raskt og utvetydig ute med sine støtteklæringer, var den norske responsen ellers nokså nølende. Det skyldes primært den store usikkerheten som hersket, både knyttet til hva USAs respons på angrepet ville bli og til hva terroristene hadde planlagt som sitt neste trekk. Kanskje det neste angrepet kom i Europa? Men om det hersket usikkerhet i Brussel og Washington om hva vedtaket i NAC skulle innebære i praksis, var kanskje usikkerheten ekstra stor i Oslo?

²⁰ Bob Woodward, *Bush at War*, s.48

²¹ Siter i Pia Bergmann, «Derfor er vi i Afghanistan»—En analyse av norske myndigheters begrunnelse for engasjementet i Afghanistan 2001–2013 (Masteroppgave i statsvitenskap, Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo, vår 2014), s.20.

²² Pressemelding Nr 173/2001, 12. september 2001; Statsminister Jens Stoltenberg om terrorangrepene i USA: - En ufattelig katastrofe. (http://omega.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Stoltenberg-l/smk/Nyheter-og-pressemeldinger/2001/statsminister_jens_stoltenberg.html?regi_oss=3&id=246247)

Det faktum at den sittende Stoltenbergregjeringen hadde tapt Stortingsvalget den 10. september, dagen før angrepet på USA, bidro ytterligere til den innledende famlingen på norsk side. I en så uklar situasjon som preget verden nå, ville Norge være best tjent med å sende utvetydige signaler om strategi og intensjon, noe som kunne bli vanskelig om man ikke visste hvordan den framtidige regjeringskonstellasjonen ville bli. Enkelte, som statsviter Frank Aarebrot ved Universitetet i Bergen, tok derfor til ordet for å danne en tverrpolitisk samlingsregjering, på linje med det man hadde i 1945. Man kunne ikke ha en uryddig parlamentarisk situasjon i Norge, samtidig som den internasjonale situasjonen var ytterst usikker.²³

Men det var også en genuin usikkerhet knyttet til hva Norges militære bidrag egentlig kunne være. Hva var det i den norske sikkerhetspolitiske verktøykassa som kunne brukes i Afghanistan eller andre steder som USA eventuelt ville be om avlastning? Forsvaret befant seg også inne i en tøff omstillingsperiode. Stortingsproposisjon nr. 45 (2000-2001) *Omlegging av Forsvaret i perioden 2002-2005*, som kom i februar 2001, hadde slått fast at «Forsvaret befinner seg i en dyp og vedvarende strukturell krise.» Den militære appetitten på nye, kostbare utenlandsoperasjoner, i tillegg til den pågående deltakelsen på Balkan, var følgelig ganske lav.

To dager etter angrepet 11. september uttalte forsvarsminister Godal til NTB at det var «lite sannsynlig at norske styrker ville delta i eventuelle straffereaksjoner etter terrorangrepet.»²⁴ Tilsvarende uttalelser fra andre i den politiske og militære ledelsen de første dagene etter 11. september, som at det ikke var noen «automatikk i at norske soldater vil delta i en eventuell NATO-aksjon», gjorde at *New York Times* 14. september skrev at Norge hadde «offentlig distansert seg fra» NATOs solidaritetsvedtak.²⁵ I Aftenposten samme dag skrev Nils Morten Udgaard at Norge gjorde «seg klar til å ligge lavt, om det skulle bli alvor.»²⁶

HVEM ER FIENDEN?

USA rettet etter angrepet 11. september et formelt krav til Taliban, som de politiske myndigheter i Afghanistan, om at de måtte utlevere Osama bin Laden, stenge alle treningsleirer og våpenlagre terroristene hadde tilgang til, samt gi USA adgang til å søke etter terrorbaser i landet.²⁷

23 «Aarebrot vil ha samlingsregjering» VG. 14.09.2001 <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/terrorsjokk-i-usa-reaksjoner/aarebrot-vil-ha-samlingsregjering/a/2266003/>

24 Olav Bogen og Magnus Håkenstad, *Balansegang, Forsvarets omstilling etter den kalde krigen*, (Oslo: Dreyer Forlag, 2015), s.147.

25 Ibid., s. 146-149.

26 Ibid., s.148.

27 Knutsen «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki», s.30

Dette var imidlertid en løsning verken Taliban eller USA ville være særlig fornøyd med, noe Bush heller ikke la skjul på ovenfor sine nærmeste rådgivere: «Handing over bin Laden is not enough».²⁸ Den 28. september avviste også Taliban-regjeringen, gjennom deres ambassadør til Pakistan, det amerikanske kravet, og avkrevde bevis for at Osama bin Laden faktisk sto bak angrepet.²⁹

Selv om president Bush ønsket å svare militært, hadde han i utgangspunktet lite konkret å svare med. På direkte spørsmål fra Bush om hva det amerikanske forsvaret kunne stille opp med på kort varsel, var forsvarsminister Donald Rumsfelds respons: «Very little, effectively».³⁰ Det fantes ingen eksisterende planer eller konsepter for en slik operasjon, og det faktum at Afghanistan ikke har en kystlinje, gjorde det også helt nødvendig for USA å forholde seg til andre staters territorium. Det var også en inngrodd militær skepsis til å føre krig i denne delen av verden, noe allerede general Douglas MacArthur hadde satt ord på: «Anyone wanting to commit American ground forces to the mainland of Asia should have his head examined.» Skulle man planlegge denne operasjonen på normalt militært vis, ville det ta måneder, både for å fremforhandle base- og overflygningsrettigheter med de omkringliggende land, og ikke minst for å deployere alle de nødvendige ressurser til regionen. Dette var tid president Bush ikke hadde til hensikt å gi Forsvaret: «I want to get moving».³¹

For CIA hadde angrepet på USA vært et enormt prestisjenederlag. Hva skal man med en organisasjon som i sin tid ble nedsatt for å bidra til å hindre et «nytt Pearl Harbor» om man ikke maktet å stanse islamistiske terrorister? CIA, under direktør George Tenet, var derfor svært innstilt på å gjøre en tellende innsats i Afghanistan, og kom derfor til å få en langt mer fremtredende rolle, både i planleggingen og gjennomføringen av operasjonene, enn det det militære etablissementet i USA satte pris på.³² Ifølge Tenet hadde CIA, i motsetning til Forsvaret, også forberedt seg på en slik operasjon over lengre tid:

The commission failed to recognize the sustained comprehensive efforts conducted by the intelligence community prior to 9/11 to penetrate the al-Qa'ida organization. How could a community without a strategic plan tell the president of the United States just four

---

28 Bob Woodward, *Bush at War*, s.43

29 Knutsen «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki», s.317

30 Bob Woodward, *Bush at War*, s.43

31 *Ibid*, s.44

32 Jack Fairweather, *The Good War, Why We Couldn't Win the War or the Peace in Afghanistan* (New York: Basic Books, 2014), s.6.

days after 9/11 how to attack the Afghan sanctuary and operate against al-Qa'ida in ninety-two countries around the world? [...] *We were ready to carry out all these actions immediately, because we had been preparing for this moment for years.*³³

Al Qaeda var på ingen måte noe ubeskrevet blad for CIA.

Også under Bill Clintons presidentperiode hadde amerikanske statsborgere blitt gjort til gjenstand for flere typer terrorhandlinger, men i denne sammenheng er det tre hendelser som skiller seg ut. I februar 1993 ble World Trade Center i New York utsatt for en kraftig billbombe som hadde til hensikt å velte det ene tårnet over det andre, med et enormt skadepotensial i antall drepte og på New Yorks bygningsmasse. Seks personer omkom, men operasjonen var for øvrig mislykket, men den antydte at terrorister med forgreninger til Midtøsten og Afghanistan kunne være villige til å utsette amerikanere for enorme lidelser.

I august 1998 ble amerikanske borgere rammet på nytt da kraftige billbomber ble satt av utenfor den amerikanske ambassaden i henholdsvis Dar es Salaam, Tanzania og Nairobi, Kenya. Flere enn 200 ble drept i aksjonene, hvorav 12 amerikanere, og flere tusen skadd. Igjen pekte islamske fundamentalister seg ut som mulige bakmenn, og ifølge president Bill Clinton fantes det nå ugjengrivelige bevis på at Osama bin Laden sto bak.³⁴ USA svarte med å skyte Tomahawk kryssermissiler, *Operation Infinite Reach*, mot treningsleirer i Afghanistan og et kjemisk anlegg i Sudan. Utfallet av raketangrepet er uklart, men i manges øyne var denne responsen mer et uttrykk for USAs maktesløshet mot slike trusler enn om lang rekkevidde: «Bin Laden's reputation in the Islamic world had been enhanced. He had been shot at by a high-tech superpower and the superpower missed [...] The missile strikes were his biggest publicity payoff to date.»³⁵

Bin Ladens neste trekk var å angripe et av de fartøyene som kunne skyte Tomahawks. I oktober klarte selvmordsaktivister å sprengte et stort hull i siden på USS Cole som befant seg ved Aden i Yemen, og 17 amerikanere omkom. For mange av dem som arbeidet i den enheten i CIA som skulle finne og uskadeliggjøre Bin Laden var det nå temmelig opplagt at man måtte gjøre noe aktivt for å bekjempe problemet: «Unless we attack their safe haven, they are going to get continually stronger and

33 Tenet, *At the Center of the Storm*, s.185 og 273.

34 Steve Coll, *Ghost War, The Secret History of the CIA, Afghanistan and bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001* (London: Penguin Books, 2004), s. 407.

35 *Ibid.*, s. 412.

stronger.»³⁶ Det ligger i sakens natur at det var vanskelig med 100 % sikkerhet å si at bin Laden sto bak angrepet, men også i Det hvite hus begynte mange å bli alvorlig bekymret:

Hitting two embassies hadn't done it. Almost sinking a U.S. Navy destroyer failed to work. At an acrimonious White House meeting, frustrated with the unwillingness of the military to get entangled in a manhunt in landlocked Afghanistan, State Department counter-terrorism coordinator (and former Army infantry officer) Michael A. Sheehan pointed at those in uniform and said: «Does *Al Qaeda* have to hit the Pentagon to get [your] attention?» The sarcasm got a few chuckles around the table. On the far side of the world, Osama bin Laden wasn't laughing. He knew what to do next.³⁷

Hva neste trekk fra bin Laden ville ha vært om heller ikke angrepet 11. september hadde vært nok til å lokke amerikanske styrker inn i Afghanistan er det ingen gitt å vite i dag. Men tidligere uttalelser fra bin Laden om at det var en «religiøs plikt» å skaffe til veie atomvåpen, og at han ønsket å lage et «amerikansk Hiroshima», gjorde det ganske opplagt at denne gangen måtte det komme en kraftfull respons fra USA: «The kind of warnings and threat perceptions that passed across my desk every morning would not let me to sleep at night. [I]t was without doubt the scariest time of our lives—there was a real fear that al Qaeda had a follow-up plan to 9/11 which involved WMD [weapons of mass destruction].»³⁸

Uten at vi kan vite det med sikkerhet, er det grunn til å tro at Bin Laden var av den overbevisning at siden Mujahedin hadde maktet å slå Sovjet i Afghanistan, ville de også makte å slå USA der, som hadde langt dårligere geografiske forutsetninger enn det russerne hadde hatt: «The Communist Russian superpower had failed, pulled out, and then imploded, all thanks to holy warriors in Afghanistan. If al-Qaeda could lure the United States to the same killing ground, that might well cripple the far enemy, run them out of the entire region, and clear the way for the wider caliphate[...]The Americans would run out of patience before bin Laden ran out of motivated terrorists. So that was the plan: a baited ambush to lure, snare, and then shred the American eagle.»³⁹

---

36 Ibid, s. 538.

37 Daniel Bolger, *Why We Lost, A General's Inside Account of the Iraq and Afghanistan Wars* (Boston: Eamon Dolan, 2014), s.24.

38 Amerikanske kilder gjengitt i Ahmed Rashid, *Descent into Chaos: The US and the Disaster in Pakistan, Afghanistan, and Central Asia* (London: Penguin Books, 2009), s.120.

39 Bolger, *Why We Lost*, s.19

USAs angrep på Afghanistan skulle imidlertid ikke, og kunne ikke, bli en klassisk invasjon med store avdelinger involvert. Det var heller ikke det situasjonen krevde. Som Bush senere sa om sine tanker 11. september: «It became apparent that we were facing a new kind of enemy, this is what war was like in the Twenty-first century.»⁴⁰

Utfallet ble at USA baserte sitt angrep på en inntil da uprøvd blanding av langtrekkende presisjonsild, spesialstyrker, herunder operatører i fra CIA, og ikke minst en allianse med diverse grupper av lokale aktører, populært kalt Nordalliansen, som allerede lå i konflikt med Taliban og periodevis med hverandre, og som sårt trengte penger, våpen, utstyr og en felles sak og forenes om.⁴¹ Ikke minst etter at deres fremste leder, Ahmed Shah Masoud hadde blitt drept i et attentat 9. september 2001, bare to dager før angrepet på USA, var Nordalliansen en ganske sprikende sammenslutning.

USA fikk også raskt tillatelse til å etablere baser i Pakistan og Usbekistan. Spesielt skulle Pakistans rolle vise seg å bli både komplisert og uoversiktlig. På den ene siden kunne Pakistan, av primært geografiske grunner, fremstå som USAs viktigste allierte, men på den annen side var de også USAs fremste motstander, spesielt gjennom deres støtte til Taliban og andre opprørsgrupper. USA var i den uvante strategiske situasjon, at deres viktigste allierte, Pakistan, også var den viktigste allierte til deres fiende. For pakistanske myndigheter kunne ikke utviklingen i Afghanistan sees isolert i fra deres anstrengte og altoverskyggende forhold til India. Pakistan vil av storstrategiske grunner ikke akseptere at noen andre enn dem selv har kontroll i Afghanistan.⁴² Da Nordalliansen inntok Kabul i november 2001 slo derfor Pakistans etterretningstjeneste (ISI) fast at intet mindre enn: «Pakistan's worst nightmare has come true.»⁴³

Å hevde at Pakistan hadde kontroll med Taliban, er nok en sannhet med modifikasjoner. Det er ikke tvil om at Pakistan på ulike måter støttet Taliban etter deres gjennombrudd i 1994, også etter 2001, men det er heller ikke tvil om at Taliban var en ytterst uregjerlig partner: «Despite these efforts to help and control the Taliban, they were nobody's puppets and they resisted every attempt by Islamabad to pull their strings.»⁴⁴

Spesielt blir Pakistans behov for såkalt strategisk dybde ofte trukket fram når man kommenteres deres forhold til Afghanistan. Skulle krig

---

40 George W. Bush: *The 9/11 Interview* National Geographic Channel, 2011.

41 Bob Woodward, *Bush at War*, s.51

42 Gjert Lage Dyndal, «Strategiutviklingen i Afghanistan» i Gjert Lage Dyndal og Torbjørn L. Knutsen (red.) *Exit Afghanistan, Tilbakeblikk – og debatt om utvikling* (Oslo: Universitetsforlaget, 2012), s.65.

43 Ahmed Rashid «Descent into Chaos», s.87.

44 Ahmed Rashid, *Taliban* (rev.utg) (London: I.B. Tauris, 2010), s.185.

bryte ut mellom India og Pakistan, trenger sistnevnte et stort bakland de kan omgruppere i, og deres støtte til Taliban skal øyensynlig sørge for at det er mulig. Denne sammenhengen kan imidlertid snus på hodet: «The Taliban were not providing strategic depth to Pakistan, but Pakistan was providing strategic depth to the Taliban.»⁴⁵ Uten nabolandet Pakistan som skjulested og forsyningsbase ville ikke Taliban ha maktet å komme tilbake etter nederlaget i 2001. Uansett er det bedre for Pakistan at ingen har kontroll i Afghanistan, enn at noen som Pakistan ikke kontrollerer har det.

OPERATION ENDURING FREEDOM

Den 7. oktober 2001, mindre enn en måned etter angrepet på USA, ble *Operation Enduring Freedom* formelt innledet med bombing fra fly basert i Usbekistan og fra hangarskip utenfor Pakistan. Da hadde både amerikanske og britiske agenter i noen uker vært i området, og ved hjelp av primært økonomiske incentiver samlet støtte fra ulike fraksjoner av Nordalliansen.

Basert på sovjetrussernes erfaringer fra okkupasjonen av Afghanistan fra 1979 til 1989, og ikke minst på borgerkrigens brutalitet på 1990-tallet, var det ganske bred enighet om at det amerikanske angrepet på Afghanistan ville bli ytterst krevende. Til tross for støtte fra britiske og amerikanske kampfly ble også Nordalliansens fremrykninger stanset og slått tilbake. I tillegg til Talibans egne mannskaper, strømmet det støttespillere fra mange kanter til fronten, herunder internasjonale al-Qaida krigere og pakistanske etterretningsfolk.

Det var også en betydelig utfordring at enkelte av Nordalliansen ledere ikke var på talefot med hverandre. USA la derfor større press på de enkelte krigsherrer, blant annet ved rundhåndet bruk av pengestøtte, og intensiverte etter hvert luftangrepene betydelig.

Et viktig vendepunkt kom 10. november, da krigsherrene Abdul Rashid Dostum og Mohammed Atta inntok provinshovedstaden Mazar-e Sharif nord i landet. Det åpnet for at amerikanerne kunne etablere flybaser inne i Afghanistan, noe som gjorde logistikksituasjonen langt lettere og dermed operasjonsevnen langt større. 13. november inntok også Nordalliansens styrker Kabul uten å møte særlig motstand, og Taliban og al-Qaida mistet deretter raskt evnen til effektiv motstand.⁴⁶ At Kabul falt så raskt, ga også en innledende frykt for hva som kunne skje om Nord-Alliansen med krigsherrer og mistenkte krigsforbrytere i spisen fikk frie hender i hovedstaten. Det var ikke mange år siden byen sist hadde blitt fullstendig ødelagt av en barbarisk borgerkrig.

⁴⁵ Ibid., s.187.

⁴⁶ Knutsen «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki», s.35

Krigen hadde etter en litt tung start raskt utviklet seg til å bli svært vellykket. Amerikanerne satt åpenbart med en militær slagkraft ingen hadde sett maken til på generasjoner. Den slagkraften burde brukes i den gode saks tjeneste, og allerede 27. november ga forsvarsminister Rumsfeld ordre til USAs øverstkommanderende i Afghanistan, general Tommy Franks, om å se på planene for et angrep på Irak.⁴⁷ Generalens reaksjon sier noe om hva han mente om prioriteringene: «*Son of a bitch, I thought. No rest for the weary...*»⁴⁸

Det oppstod imidlertid harde kamper rundt fjellene ved Tora Bora og ved Kunduz, men da Kandahar i sør, Talibanbevegelsens hjemby og siste skanse, falt 7. desember, var Taliban-styret i Afghanistan i praksis over.⁴⁹

Stilt opp mot moderne luftmakt, i kombinasjon med Nordalliansens litt udisiplinerte og rufsete gjeng, og neppe mer enn 500 amerikanere på afghansk jord, hadde en styrke på henimot 60.000 Talibankrigere raknet fullstendig. Det sovjetrusserne ikke hadde maktet på 10 år, hadde amerikanerne ordnet på to måneder. Det militære overmotet som derav fulgte, ble et viktig bakteppe for president Bush' beslutning om å angripe Irak i 2003, men akkurat de vurderingene ligger utenfor denne drøftelsen. Uansett, seieren kom så brått at ingen norske avdelinger rakk å bli operative i Afghanistan i tide, det vil si før jul 2001, og gikk med det nærmest glipp av krigen, i det minste slik det kunne se ut i desember 2001.

Da Kristin Krohn Devold (H) tiltrådte som forsvarsminister i den nye Bondevik-regjeringen 19. oktober, hadde den utgående regjering signalisert at Norge som del av NATO ville bidra til operasjonen, men ikke på hvilken måte.⁵⁰ Det var imidlertid opplagt at bidragene måtte stilles ganske raskt om man skulle rekke fram i tide, noe som ga begrensinger på hvilke bidrag det kunne bli snakk om. Det var heller ingen som forestilte seg at denne operasjonen ville strekke seg over mange år. Som daværende forsvarsminister Kristin Krohn Devold senere uttalte: «Signaleffekten til amerikanerne om å sende styrken tidlig var viktig. Å være der før jul handlet om relevans. Hvor mange land var der før jul? Det var ikke mange».⁵¹

Følelsen av hastverk ble også forsterket av de litt flauere erfaringene fra Norges bidrag til Kosovooperasjonen i 1999, hvor Forsvaret i manges øyne hadde brukt for lang tid på å sette opp og sende sine styrkebidrag. Spesielt ble replikken til sjefen for den internasjonale styrken *Kosovo*

47 Bolger, *Why We Lost*, s.64

48 Tommy Franks, *American Soldier* (New York: HarperCollins, 2004), s.315.

49 Jack Fairweather, *The Good War*, s.54

50 John Inge Hammersmark, «Norske spesialstyrker – Fra skjult ressurs til politisk spydspiss» *Militære Studier* nr. 3 Forsvarets Stabsskole, 2015, s.51.

51 *Ibid.*, s.54.

Amerikanske soldater fra 10th Mountain Division, eller 10. bergdivisjon. Avdelingen er satt opp for rask deployering hvor som helst i verden, og var blant de første som ankom Afghanistan under Operation Enduring Freedom. Foto: Den amerikanske hæren.

Force (KFOR), general sir Mike Jackson, berømt da han hørte når Hærens hurtige reaksjonsstyrke, Telemark bataljon, skulle innfinne seg i teateret: «What's taking so long? Are they walking?»⁵²

Norsk personell rakk nesten å oppfylle Devolds ambisjon, i den forstand at enkelte norske forpartier, etterretningselementer og stabsoffiserer landet i Afghanistan før jul i 2001, men reelle norske operasjoner ble ikke innledet før på nyåret.

BONN OG DET STORE VEISKILLET

Den uventede raske fremgangen i Afghanistan tvang frem et litt ubehagelig spørsmål: Hva gjør vi nå? Man hadde ikke funnet de ansvarlige bak angrepene på USA, som var hovedhensikten bak operasjonen, men satt i stedet med et helt land i fanget, som også var blant de fattigste i verden.

Det lå ingen gjennomtenkt amerikansk strategi til grunn for operasjonen som strakk seg forbi ønsket om å ødelegge det internasjonale terrornettverket i landet og å få fatt i hjernen bak angrepet på USA 11. september. President Bush var åpen om dette forholdet i et intervju han ga i forbindelse med tiårsmarkeringen av hendelsen:

You really don't know what it is like to be a war time president until the moment occurs. I never campaigned on 'please elect me; I will be a kind of war time chief you will be proud of'. The war came upon us unexpectedly. And at that point in time you just deal with the issues and the certain gravity of course that comes when you start making decisions that involve life. This was not one of those moment were you can weigh the consequences or think about the politics, you decide. And I made the decisions as the best I could in the fog of war. But I was determined, determined to protect the country. And I was determined to find out who did it and go get them [...] I didn't have a strategy. I was living day by day.⁵³

I den grad Bush faktisk hadde en strategi, så var den knyttet til en bred og langvarig offensiv mot terrorister mer generelt, som omfattet langt mer enn Afghanistan.

RUMSFELD OG FRYKTEN FOR DEN BUNNLØSE HENGEMYR

Om ikke presidenten selv hadde noen klar strategi for Afghanistan hadde i det minste hans i ettertid nokså utskjelte forsvarsminister Donald Rumsfeld noen klare tanker om hva man *ikke* burde gjøre. I sin biografi *Known and Unknown* forteller han at Bush-administrasjonen brukte noen uker på å bestemme seg for hva de burde gjøre. Noen, både i utenriksdepartementet og i CIA, mente at Taliban burde forbli ved makten i Kabul. Om det oppsto et maktvakuum i Afghanistan, kunne det forårsake kaos i landet og ustabilitet i hele regionen. Rumsfeld var av en annen oppfatning: «But a question, at least in my mind, was whether this might be a time when the United States had an interest in instability if it might bring about needed changes.»⁵⁴ Og hvilke signal ville amerikanerne sende til andre stater som huset internasjonale terrorister om USA nå behandlet Taliban som en forhandlingspartner: «If the Taliban remained in power, we risked sending a message to other nations that harbored and aided terrorists that they could assist a group like al-Qaida and then negotiate a "great bargain" with the United States. [R]ewards of security guarantees and aid in return for dubious promises of better behavior in the future were not the best means of deterring more terrorist attacks.»⁵⁵

Ikke nok med at Rumsfeld ønsket å avskrekke dubiøse regimer fra å holde seg med terrorister i bakgården, ikke å belønne dem, han var også ytterst skeptisk til hva USA egentlig kunne oppnå i Afghanistan.

53 *George W. Bush: The 9/11 Interview* National Geographic Channel, 2011.

54 Donald Rumsfeld, *Known and Unknown – A Memoir* (New York: Penguin, 2012), s.368

55 *Ibid.*, s.368.

Allerede høsten 2001 advarte han mot å gå for tungt inn i den afghanske hengemyr. Som han fortalte Bush etter et besøk i landet: «Afghanistan risks becoming a swamp for the United States. Everyone in Afghanistan has an agenda or two. We're not going to find a lot of straight shooters. It's my view we need to limit our mission to getting the terrorists who find their way to Afghanistan. We ought not to make a career out of transforming Afghanistan.»⁵⁶ Rumsfeld mente at om noen var i stand til å løse afghanske problemer, måtte det være afghanerne selv: «We were not there to take ownership of Afghanistan's problems, tempting though it was for many Americans of goodwill. Instead, Afghans would need to take charge of their own fate. Afghans would build their society the way they wanted.»⁵⁷

Rumsfeld var også beredt på å ta den kritikken som ville komme: «If some later contended that we never had a plan for full-fledged nation building or that we under-resourced such a plan, they were certainly correct. We did not go there to try to bring prosperity to every corner of Afghanistan. I believed—and continue to believe—that such a goal would have amounted to a fool's errand.»⁵⁸

Om president Bush ikke var like klar i talen som Rumsfeld, var heller ikke han spesielt glad i tanken på å påta seg oppgaven med *nation building*. Allerede under en felles pressekonferanse med den japanske statsminister i Washington 25. september 2001, ga Bush en klar beskrivelse av oppdraget de sto foran: «The mission is to rout terrorists, to find them and bring them to justice. Or, as I explained to the Prime Minister in Western terms, to smoke them out of their caves, to get them running so we can get them.»⁵⁹ Og han understreket samtidig hva oppdraget i Afghanistan *ikke* handlet om: «we're not into nation-building, we're focused on justice. And we're going to get justice. It's going to take a while, probably. But I'm a patient man. Nothing will diminish my will and my determination – nothing.»⁶⁰

Om ikke amerikanerne var spesielt innstilt på *nation-building* var det imidlertid andre som tenkte annerledes. Erfaringene fra borgerkrigen i Afghanistan på 1990-tallet gjorde at mange så det svært maktpåliggende å få vestlige styrker raskt inn i Kabul som en stabiliserende faktor i en overgangsfase. Man ville nødvendigvis ha en reprise på at tidligere allierte gikk løs på hverandre med tungt skyts inne i Kabul by. Om Afghanistan

---

56 Ibid, s.398.

57 Ibid, s.682.

58 Ibid, s.683.

59 President Bush and Prime Minister Koizumi of Japan, Remarks to the Press, Washington, DC, September 25, 2001. <http://2001-2009.state.gov/s/ct/ris/rm/2001/5065.htm> (Lastet ned 27. mai 2015).

60 Ibid.

imploderte kunne også hele regionen komme i ulage. Afghanistan er ikke velsignet med et spesielt konstruktivt eller vennligsinnet nabolag. Ingen i Vesten var heller tjent med at det fantes områder i verden uten et effektivt statsstyre, og hvor terrorgrupperinger, uansett form og farge, kunne ha våpendepoter, treningsområder og rekrutteringsbasar.

FN forsøkte også tidlig å spille en aktiv rolle i hendelsene som utspant seg, og utnevnte 3. oktober Lakkhdar Brahimi som generalsekretær Kofi Annans spesialutsending til Afghanistan. Dette var fire dager før den åpne delen av *Operation Enduring Freedom* tok til.⁶¹ Om Washington hadde vært skeptiske til å trekke med for mange umake allierte i det de regnet med å bli en kort militær operasjon, var vurderingene annerledes når det gjaldt den videre politiske utviklingen i landet. Siden USA ikke hadde større interesse av å bygge opp et nytt regime i Kabul på egen hånd, ville de gjerne overlate deler av dette til andre.

Den 10. november holdt president Bush en tale i FNs hovedforsamling, hvor han sendte sterke signaler om at USA i samarbeid med blant annet FN ville etablere et representativt styre i Kabul så snart det sittende Talibanregimet var nedkjempet.⁶² Brahimi la så i samarbeid med de såkalte 6+2 landene, dvs. Afghanistans naboer pluss USA og Russland, frem et forslag som ble vedtatt av FNs Sikkerhetsråd 14. november, som inkluderte en plan om å invitere representanter for Afghanistans ulike folkegrupper til forhandlinger om en provisorisk regjering for landet, samtidig som man opprettet en internasjonal styrke som skulle sørge for sikkerhet i Kabul under den kommende overgangsperioden. Brahimi hadde også tidligere erfaring med Afghanistan og forhandlinger med Taliban, og hadde i likhet med Rumsfeld liten tro på mirakler. Man burde ikke ha for store forventninger til hva det var mulig å få til i Afghanistan.

Tysklands kansler Gerhard Schröder meldte seg som vert for disse forhandlingene, som tok til i Bonn 27. november. I tillegg til representanter fra det internasjonale samfunnet, deltok det 25 afghanske delegater, hvorav ingen representerte Taliban eller Afghanistans største folkegruppe pashtunerne.⁶³ Dette var ingen tradisjonell fredskonferanse hvor vinnere og tapere skulle forsones. Krigen i Afghanistan var ikke slutt, Taliban hadde ikke erkjent noe nederlag, og de ble heller ikke invitert. Brahimi sa senere, og kanskje i etterpåklokskapens lys, at å unnlate å invitere Taliban, var vår «original sin».⁶⁴ Om Taliban hadde

61 Knutsen «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki», s.41.

62 Remarks by the President, To United Nations General Assembly, U.N. Headquarters New York, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011110-3.html>

63 Knutsen «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki», s.43-4

64 Fairweather, *The Good War*, s.28

nektet å stille opp, ville man i det minste ha markert en vilje til å ta dem med. Og om ikke Talibanens leder Mulla Omar selv, eller hans nærmeste krets ville ha stilt, kunne en slik invitasjon kanskje ha skapt en splittelse i Talibanbevegelsen.

Andre, som FNs generalsekretær Kofi Annan, har derimot ment at et eventuelt Taliban-nærvær i Bonn neppe hadde ført noe godt med seg: «What would have been the dynamics of Bonn if the Taliban had been there, how would the other parties have reacted, including the neighbouring countries? The Taliban were never an all-inclusive organization, and I doubt if any Taliban would have been amenable to taking part.»⁶⁵ Gitt at Bonnforhandlingene siktet på en «broad-based, gender-sensitive, multiethnic and fully representative government», hadde Taliban formodentlig hatt lite å bidra med uansett. Og om de hadde kommet, og om de hadde gått med på en avtale, er det ikke sikkert man hadde kommet så fryktelig mye nærmere en løsning på lang sikt:

In Afghanistan, only the dead really surrender. The living might indulge in it for a while, and many did in that momentous November of 2001. For Afghans, giving up is a time-out, not a game-over. Surrender is merely a tactic to be employed when confronted with overwhelming odds. When the opportunity arises, combat resumes. Pauses or not, scores must be settled.⁶⁶

Uansett nærvær og fravær, forhandlingene i Bonn førte til en rekke vedtak, blant annet opprettelsen av en interimregjering med pashtuneren Hamid Karzai som regjeringssjef og etableringen av en internasjonal styrke, *International Security Assistance Force* (ISAF), under FNs ledelse.⁶⁷ I mars 2002 etablerte FN også *United Nations Assistance Mission Afghanistan* (UNAMA), som skulle bidra med humanitær og politisk bistand.

Om ikke det internasjonale samfunnet strakk en hånd ut mot Taliban, skal Taliban i denne fasen ha strukket en hånd ut mot de nye makt-haverne i Afghanistan. I et pragmatisk forsøk på å forholde seg til de nye realiteter skal flere Talibanledere ha forsøkt å gjøre avtaler. Tidlig i desember 2001 møtte for eksempel Karzai Talibanens forsvarsminister Mullah Obaidullah og kom til en eller annen form for enighet. Akkurat hva de ble enige om er uklart, men «a deal was cut, Afghan-style.»⁶⁸ Men

65 Annan, gjengitt i Rashid *Descend into Chaos*, s.104

66 Bolger, *Why We Lost*, s.52

67 Knutsen «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki», s.44

68 Jack Fairweather, *The Good War*, s.44

Amerikanske soldater gjør seg klar til å rykke ut etter å ha blitt transportert til kampsonen under Operasjon Anaconda. Norske spesialjegerne fra Forsvarets spesialkommando (FSK) deltok også i operasjonen. Foto: Den amerikanske hæren

denne måten å drive forretninger på samsvarte ikke med den amerikanske måten å se tingene på:

After learning of the discussion, US Defense Secretary Donald Rumsfeld appeared to reject the idea at a press conference. Letting Mullah Omar 'live in dignity' as opposed to in custody was 'unfeasible,' Rumsfeld said. Under the rubric of the 'War on Terror,' Mullah Omar was the enemy, and making deals with him and his ilk would only embolden other rogue nations. For Karzai the message was painfully clear: The Americans expected to call the shots, even as they espoused a hands-off approach.⁶⁹

Til tross for at både USA og FN hadde ambisjoner om «*a light footprint*» i Afghanistan, og intensjoner om at afghanerne selv så raskt som mulig skulle ta ansvaret for sin egen utvikling og sikkerhet, var det imidlertid sterke krefter som dro i motsatt retning.

Dette ble det store veiskillet i spørsmålet om Afghanistan, eller spagaten om man vil, som man aldri fant helt ut av. På den ene siden har du dem som mener at man etter *Operation Anaconda* i mars 2002 burde ha reist hjem. Da hadde man gjort det man kom for, både Taliban og Al Qaida var

---

69 Ibid, s.44.

knust, selv om bin Laden fremdeles var på frifot. Man burde ha fulgt den britiske fremgangsmåten fra imperietiden, kalt «butcher and bolt», det vil si å gå inn å drepe så mange terrorister og opprørere man kan finne, og så dra hjem.⁷⁰ Man burde ha begrenset seg til å legge igjen en brun konvolutt med beskjed om at om noen forsøkte seg med noe liknende som 11. september igjen, ville amerikanerne komme enda frykteligere tilbake. På den andre siden finner du dem som mener at Afghanistans videre skjebne primært var Vestens ansvar, i hvert fall til de kunne stå på egne ben.

BLAIR OG «BLITZKRIEG OF BENEVOLENCE»

Sett i fra et humanitært og altruistisk perspektiv, hadde man høsten 2001 satt i gang prosesser man vanskelig kunne komme ifra med sin liberale politiske samvittighet i behold. Dette er det andre sporet i Afghanistan, som trakk i en helt annen retning enn Rumsfelds strategi. Kunne man tillate at Afghanistan nok en gang sank ned i borgerkrig med påfølgende anarki eller diktatur? Det lot seg vanskelig kombinere med vestlige idealer. Som Torbjørn L. Knutsen skriver: «Rasjonell analyse ble ofte skjøvet til side til fordel for politisk retorikk».⁷¹ Denne effekten startet umiddelbart etter angrepet på USA 11. september, og sluttet egentlig aldri.

Problemet var selvfølgelig at jobben med å bygge opp et stabilt Afghanistan hadde blitt svært vanskelig. Det hadde ikke funnet sted en ordnet regimeendring i Afghanistan, hvor en ny konstellasjon tok over makten etter Taliban, men en forvitring: «I overgangen fra Talibanstyre til Nordalliansens herredømme hadde den politiske makten blitt fragmentert og slått lokale røtter. Afghanistan hadde glidd tilbake til den tilstanden av statsløshet som tradisjonelt hadde kjennetegnet landet.»⁷²

Gjenoppbygningen av landet ble heller ikke lettere av at enkelte av de fremrykkende afghanske avdelingene hadde forsynt seg av andres eiendom og løsøre. Plattformen man kunne bygge fred og forsoning på var i praksis ikke-eksisterende. Landet var, som Torbjørn L. Knutsen skriver, preget av anarki på to nivåer; et regionalt, og et lokalt.⁷³

Det ble tidlig åpenbart at Nordalliansen hadde hatt lite annet til felles enn en felles motstander i Taliban. Så fort disse var fjernet fra makten, blusset gamle interesse- og konfliktlinjer opp igjen som amerikanerne og deres allierte hadde små muligheter til å overskue, eller gjøre noe med. Mange steder hadde krigsherrene fra Nordalliansen også gått så brutalt til verks, at det hadde skapt et betydelig flyktningproblem, og

⁷⁰ Bolger, *Why We Lost*, s. 94.

⁷¹ Knutsen «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki», s.52

⁷² Ibid, s.47.

⁷³ Ibid, s.46.

ikke minst forsterket de allerede store utfordringene knyttet til freds- og forsoningsprosessen i landet. Som vi har sett hadde også amerikanerne lagt lite ressurser i det man i militære kretser kaller fase fire av operasjonen, det vil si i perioden etter at fienden er slått militært.

Til tross for at Afghanistan var i ferd med å bli et temmelig uregjerlig land i en ytterst krevende region, ble ambisjonene store om hva det var mulig å få til politisk. Jo flere internasjonale aktører som ble med, desto mer vokste aspirasjonene, som til slutt inkluderte et «stats- og nasjonsbyggingsprosjekt med voldsomme dimensjoner».⁷⁴ Her var det som nevnt ikke USA som drev utviklingen framover. Denne prosessen ble snarere drevet frem av kombinasjonen av frykten for hva som ville skje om Afghanistan nok en gang skulle skli inn i en borgerkrig, som Taliban med Pakistans støtte nok ville vinne, og håpet om at det nå sto et vindu oppe hvor spesielt europeerne kunne rykke inn med moderne prinsipper for statsstyre og samfunnsliv.

Vesten var så sterke, relativt sett, at man kunne la temmelig uklare verdier få overstyre de tradisjonelle nasjonale interessene, som for de fleste europeiske staters vedkommende ikke lå i Sentral-Asia. Spesielt hadde statsminister Tony Blair betydelige ambisjoner på vegne av vestlig «force for good», og fikk av kritikerne merkelapper som «moral imperialism» og «blitzkrieg of benevolence».⁷⁵ I oktober 2001 sa Blair følgende om vestens ambisjoner i Afghanistan: «The values we believe in should shine through what we do in Afghanistan. To the Afghan people we make this commitment: The conflict will not be the end. We will not walk away as the outside world has done so many times before here.»⁷⁶

Blairs program kom best til syne gjennom hans erklæring *Doctrine of the International Community* fra Chicago i april 1999, som altså var midt under Kosovokrigen, og før noen kunne ane at Afghanistan var neste stoppested. Der sa han blant annet at:

No one in the West who has seen what is happening in Kosovo can doubt that NATO's military action is justified. Bismarck famously said the Balkans were not worth the bones of one Pomeranian Grenadier. Anyone who has seen the tear stained faces of the hundreds of thousands of refugees streaming across the border, heard their heart-rending tales of cruelty or contemplated the unknown fates of those left behind, knows that Bismarck was wrong.⁷⁷

⁷⁴ Ibid, s.23.

⁷⁵ Se Jonathan Bailey, «The Political Context: Why We Went to War and the Mismatch of Ends, Ways and Means», i Jonathan Bailey, Richard Iron og Hew Strachan, *British Generals in Blair's Wars* (Farnham: Ashgate, 2013).

⁷⁶ Gjengitt i BBC's dokumentarprogram *The Lion's Last Roar* høsten 2014.

⁷⁷ <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=279>

Å redusere andres lidelser, også under svært fjerne himmelstrøk, var altså noe det var verdt å bruke militærmakt på. I 1995 hadde FNs generalsekretær Boutros-Ghali hevdet at Afghanistan hadde blitt en av «the world's orphaned conflicts – the ones that the West, selective and promiscuous in its attention happens to ignore in favour of Yugoslavia».⁷⁸ Konflikten på Balkan hadde tatt all oppmerksomhet, og tragediene under Talibans styre hadde forsvunnet fra folks bevissthet. Dette snudde brått, og over natten. Etter 11. september 2001 skulle «alle» til Afghanistan. Der var media og der var pengene, de store pengene. Et hav av organisasjoner av alle slag og størrelser, ofte med de beste hensikter, tok tak i problemer som i liten grad lot seg løse. Mange bistandsorganisasjoner og NGO'er så i Afghanistans problemer en nærmest bunnløs kilde til fremtidig aktivitet og omsetning: «At the conference in Bonn, Germany, the international community appeared to have agreed to a «light footprint» approach, leaving it to the Afghan government to manage the reconstruction effort. Yet even at Bonn, the aid world had begun to lobby for a broader mission, one that would replicate the perceived success of the Balkans of the 1990s.»⁷⁹ Afghanistan utviklet seg til å bli et gigantisk bistandsprosjekt. Målt i penger, det største i historien.

Det faktum at ulike deler av gjenoppbygningsoppgavene ble fordelt til ulike nasjoner, gjorde det også vanskelig å få til en helhetlig strategi og tilnærming. USA tok ansvaret med å bygge opp den afghanske hæren, mens Tyskland skulle stå for oppbyggingen av politistyrkene. Italia fikk ansvaret for rettssystemet, mens Storbritannia skulle stå for bekjempelsen av narkotikaindustrien. Endelig skulle Japan stå for demobilisering og reintegrering av militsgruppene.⁸⁰ Som man skjønner måtte alle disse oppgavene sees i sammenheng, noe som ble vanskelig uten en sentral styring. Spesielt kunne en intens kamp mot narkotikaindustrien slå ut i mer innbitt opprørsaktivitet.

NORGE I AFGHANISTAN

Som nevnt i innledningen, er det vurderingene som lå til grunn for starten av operasjonene i Afghanistan som har vært denne tekstens hovedanliggende. Her i avslutningen vil jeg raskt gå igjennom Norges militære tilstedeværelse i landet fra 2002 til nå. Detaljene her finner man godt beskrevet NOU 2016:8 «En god alliert – Norge i Afghanistan 2001–2014».

I 2002 kunne det på mange måter se ut som krigen i Afghanistan var vunnet, men det gjensto å finne bin Laden, og å sikre at Afghanistan ikke

78 Rashid, *Talibans*, s.207

79 Fairweather, *The Good War*, s.61

80 Dyndal, «Strategiutviklingen i Afghanistan», s.67

igjen skulle huse tilsvarende terrorister gjennom å bygge opp et velfungerende politisk styre i landet. I den videre jakten på Al Qaida og andre internasjonale terrorister, beholdt USA en betydelig lederrolle, og økte antallet soldater i *Operation Enduring Freedom* betydelig. I mars 2002 var det mer enn 10 000 av dem i området.⁸¹ Slik skulle det også fortsette. I jakten på terrornettverk og internasjonale terrorister både i og utenfor Afghanistan, satt USA med initiativet og de største ressursene, men i oppbygningen av regimet i Kabul var USA langt mer villig til å overlate mer av både ansvaret og jobben til andre. Nasjonsbygging var som vi har sett ikke høyt på Bush-administrasjonens agenda, og langt mindre hos den militære toppledelsen: «In [General] Franks's view, and that of many members of the U.S. military, Americans kicked down doors, let others build nations.»⁸² Så sent som våren 2002, og etter operasjon Anaconda, fikk generalløytnant Dan K. McNeill følgende beskjed fra den amerikanske hærledelsen før han overtok kommandoen for de amerikanske styrkene i Afghanistan: «Don't you do anything that looks like permanence. We are in and out of there in a hurry.»⁸³

Innledningsvis ville NATO også helst delta i aktive kampperaasjoner, og ønsket ikke å bli oppfattet som støtte- og ryddegutter for amerikanerne. Men realitetene kunne ingen flykte i fra:

In reality, peacekeeping was the only type of mission that many NATO nations were capable of. Except for France and Britain, member countries lacked the logistical network to maintain forces in Afghanistan during combat operations. Rumsfeld appeared to realize that for all NATO's tough talk, most of its member nations were really looking for an extended photo opportunity while the USA military picked up the tab for shipping and supplying these forces.⁸⁴

Afghanistan ble ikke bare et godt sted å bygge NATO-samhold og kapasitet, det skulle også raskt vise seg som et godt sted å flykte for alle de NATO-medlemmer som ikke ville til Irak: «Many of the European countries who supported sending troops to Afghanistan under NATO auspices agreed to do so only in order to avoid sending troops to Iraq without offending Washington.»⁸⁵

---

81 Knutsen «Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki», s.54

82 Bolger, *Why We Lost*, s.44.

83 General Jack Keane, sitert i Bolger, *Why We Lost*, s. 94.

84 Fairweather, *The Good War*, s.111

85 Rashid, *Taliban* (2010 utg.), s.228.

Norges første operative avdeling i Afghanistan var et EOD-lag med 16 mineryddere og to mineryddingsmaskiner. Foto: Forsvaret / Torgeir Haugaard

NATOs oppgave måtte derfor bli å sikre freden, i den grad den fantes, og det var her Norge fikk sin mest substansielle rolle. Selv om de norske myndighetene kom til den erkjennelsen høsten 2001 at de ønsket å bidra militært i Afghanistan, var det ikke så enkelt å finne noe å sende. Det mest gripbare var små, men høykompetente miljøer knyttet til spesialstyrker, mineryddere og fly.

I forbindelse med sammenkallingen av et «storråd», en *Loya Jirga*, i Kabul i desember 2003, la imidlertid amerikanerne betydelig press på mer substansielle bidrag fra NATO-medlemmene. I den forbindelse anbefalte Forsvarsdepartementet at Norge stilte et kompani for å sørge for sikkerheten i deler av Kabul. Dette ville både være et synlig og et relevant bidrag, som ville signalisere norsk vilje og evne til å yte sin skjerv til alliansens operasjoner. Oppdraget passet også godt til den nylig reorganiserte Telemark bataljon. Styrken fikk sikkerhetsansvaret for to politidistrikter i byen, og spilte en meget viktig rolle fra starten av sin periode. De fikk ansvaret for sikkerheten da 502 delegater fra hele Afghanistan møttes for å bli enige om en ny grunnlov 16. desember 2003. Kompaniet ble satt opp relativt raskt og Norge aksepterte å bli stående i Kabul også etter at *Loya Jirga* var avviklet.

Sommeren 2004 inneholdt the Kabul Multinational Brigade tre bataljonstridsgrupper, hvor Norge overtok ledelsen av en av dem etter Canada under navnet *Norwegian Battle Group 3* (BG3). Dette var et viktig norsk

bidrag, og var på mange måter en suksesshistorie.⁸⁶ Det var et oppdrag som Hæren fant relevant, og som hadde positive effekter i Kabul.

I utgangspunktet hadde det vært president Karzai og flere av de internasjonale bistandsorganisasjonene som hadde tatt sterkest til orde for å utvide ISAFs geografiske mandat, også utenfor Kabul by.⁸⁷ De troppeytende nasjonene til ISAF hadde vært mer skeptiske.

Måten ISAF utvidet operasjonene på, var primært gjennom å opprette nye eller overta allerede etablerte *Provincial Reconstruction Teams* (PRT) fra USA og andre koalisjonsmedlemmer. PRT (regionale stabiliseringslag) var i utgangspunktet et amerikansk stabiliserings- og utviklingskonsept, hvor man satte sammen team av militære styrker, diplomater og utviklingsekspert. Ved å se alle tverrdepartementale virkemidler under ett, skulle disse teamene, som etter hvert ble etablert i alle provinsene i Afghanistan, bidra til økt sikkerhet og utvikling, samt å understøtte lokale myndigheter, og derigjennom utvide sentralmyndighetens autoritet i provinsene.

I sin natur var PRT et konkret uttrykk for tankegodset som lå under konseptet om *Comprehensive approach*, som søkte å se alle statens virkemidler i sammenheng. Dette er imidlertid et konsept som bryter med prinsippene til mange bistands- og nødhjelpsorganisasjoner, som slett ikke ønsker å være ett av flere redskap i statens verktøykasse, til tross for at mange av dem i praksis er statlig fullfinansiert. Prinsipper som nøytralitet, upartiskhet og «det humanitære rommet» kommer åpenbart under press i et slikt konsept.

Det lå i kortene at også Norge måtte involvere seg i et PRT, på den ene eller andre måten. Norge skilte seg fra mange av våre nærmeste allierte i dette spørsmålet, ved at vi insisterte på et klarere skille mellom sivil og militær innsats enn det mange andre gjorde:

I Norge, hvor de store internasjonale organisasjonene har hatt stor politisk innflytelse, har vi vært sterkt preget av den opprinnelige skepsisen fra de ikke-statlige internasjonale organisasjonene om et (for) tett samarbeid mellom de sivile og militære aktørene og virkemidlene. Vi har derfor valgt en vesentlig annen løsning enn de fleste andre nasjonene som har bidratt i ISAF, og de opprinnelige tankene med PRT-ene.⁸⁸

⁸⁶ Se mer om dette i Lars Lervik «Norwegian battlegroup 3/Kabul Multinational Brigade/ISAF: Erfaringer fra multinasjonal bataljonstridsgruppe i Kabul», *Norsk militært tidsskrift*. – Arg. 176, nr 2 (2006).

⁸⁷ Dyndal, «Strategiutviklingen i Afghanistan», s.63

⁸⁸ *Ibid.*, s.65.

I 2004 sendte Norge i første omgang 25 personer til PRT Meymaneh i Faryabprovinsen, som da var under britisk ledelse. I september 2005 overtok Norge lederansvaret for PRT Meymaneh, hvor også Finland og Island deltok.

I utgangspunktet var Forsvarsledelsen ytterst skeptisk til å overta dette ansvaret, og anbefalte i stedet å videreføre satsningen i Kabul med et brigadeføderalelement og en kompanienhet.⁸⁹ Forsvarsstaben pekte på at de økonomiske, de personellmessige, de sikkerhetsmessige, de kompetanse- og materiellmessige og ikke minst de såkalte profileringsmessige faktorene pekte alle i retning av at fortsatt konsentrasjon i Kabul ville være å foretrekke fremfor å overta ansvaret for en PRT. Selv om sikkerhetssituasjonen i nord var bedre enn i Kabul i 2004, understreket Forsvarsstaben at det kunne endre seg om man gjennom en PRT begynte å utfordre «forhold omkring smugling, narkotikaproduksjon og de lokale krigsherrenes maktapparat.»⁹⁰ Man fryktet også at et selvstendig norsk ansvar i nord kunne skape forventninger om at Norge også ville påta seg ytterligere forpliktelser om andre aktører, spesielt Storbritannia, trakk seg ut av området. Å sitte med et selvstendig norsk ansvar over en provins, gjorde at vi vanskelig kunne komme oss derfra om vi så skulle ønske.

Til tross for den klare militærfaglige vurderingen, valgte likevel Norge å overta ledelsen for PRT Meymaneh, og beholdt den fram til september 2012, da ISAF avsluttet operasjonen i provinsen. Hovedgrunnen til det var nok at også norske myndigheter så den alliansemessige nytten av å være med i ISAF-utvidelsen, og ved å ta et tak i nord slapp man formodentlig å gjøre det i det langt mer urolige sør. Etterhvert som NATO ble stadig dypere involvert i Afghanistan, ble det tilsvarende viktig for Norge å være med. Selv om operasjonene i Afghanistan skulle utvikle seg til en kostbar og langvarig hengemyr, var det tross alt bedre å være med å dele frustrasjonen med våre nærmeste allierte, enn å stå som tilskuere på utsiden.

Selv om PRT ble vårt tyngste bidrag, stilte Norge også med en hel rekke andre kapabiliteter i løpet av årene vi var i Afghanistan. Det som har pågått lengst, og som i skrivende stund stadig pågår, er norske spesialstyrkers støtte til den afghanske spesialpolitienheten i Kabul (Crisis Response Unit – CRU).⁹¹

---

89 Skriv fra FST til FD av 27. august 2004 (2004/1147/FST/POD/O&D/SITSEN/LKG).

90 Ibid.

91 Se side 47 i NOU 2016:8 «En god alliert – Norge i Afghanistan 2001–2014» for en oversikt over de norske bidragene. <https://www.regjeringen.no/contentassets/09faceca099c4b8bac-85ca8495e12d2d/no/pdfs/nou201620160008000dddpdfs.pdf>

KONKLUSJON

Temaet i denne teksten har vært starten på operasjonene i Afghanistan. Hvordan det slutter vet vi ennå ikke, og det er derfor umulig å trekke noen klar konklusjon. Vurderingen av hvorvidt dette har vært vellykket eller mislykket, eller graden derav, er også både politisk og filosofisk vanskelig. For hvordan hadde Afghanistan sett ut i dag uten 20 år med internasjonalt nærvær i landet? Verre eller bedre? Og i forhold til hva? Og hva kunne internasjonale terrorister ha funnet på om ikke amerikanerne hadde røyket dem ut av deres huler? Hvem vet?

Det er derfor fristende å gi siste ord til en som aldri satte sine ben i Afghanistan, nemlig Carl von Clausewitz. Kan det ha vært slik at vi glemte å stille det viktigste spørsmålet av alle:

Den første, overordnede og mest avgjørende vurderingen en statsmann og en feltherre må foreta, er at de på dette grunnlag må fastslå hva slags krig de er i ferd med å utløse, og at de verken oppfatter den som, eller forsøker å gjøre den til, noe den ut fra sakens natur ikke kan være. Dette er det viktigste og mest omfattende av alle strategiske spørsmål[.]⁹²

Kanskje denne vurderingen manglet? Som vi så, var i hvert fall president Bush ærlig på at: «I didn't have a strategy. I was living day by day.»⁹³ Men kanskje var det alt i utgangspunktet umulig å fastslå hva slags krig som ble utløst 11. september 2001? Til det var aktørene for mange og motivene for sprikende? Kanskje hovedproblemet heller var at man aldri helt fant ut av når man skulle gå over fra å være kortsiktig til å bli langsiktig? Kanskje er det det vanskeligste av alle strategiske spørsmål? Når må vi begynne å tenke langsiktig?

Kanskje bruk av militær makt handler mer om å håndtere en situasjon, enn å løse den? Strategi handler kanskje ikke om å implementere en plan, men å bevare en grad av handlefrihet hvor den politiske kreativitet kan utspille seg. Krig er ingen monolog. Krig er en dialog mellom ulike viljer, hvor ingen er helt sin egen herre, men hvor man løpende forsøker å kjøpe seg: «retten til stadig å være den som bestemmer, stadig være den som skriver den andres lov.»⁹⁴

92 Clausewitz, *Om krigen*, (Oslo, Vidarforlaget, 2020), s.72 (Bok 1, kap 1).

93 *George W. Bush: The 9/11 Interview* National Geographic Channel, 2011.

94 Clausewitz, *Om krigen*, s.710 (Bok 6, kap. 25.)

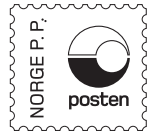
Previous publications in this series:

- 1-2020 NATO 3.0 *Julian Lindley-French*
- 1-2019 The China Factor in EU-US Relations: Fault Lines and Futures *Mercy A. Kuo*
- 2-2018 Macron's France in the world: strategic challenges, and a narrow path *Frédéric Charillon*
- 1-2018 Russia Challenges the West *Geir Flikke*
- 2-2017 Cybered Influence Operations: towards a scientific research agenda *Lior Tabansky*
- 1-2017 Samhandling for sikkerhet – En ny sikkerhetslov for en ny tid *Kim Traavik*
- 3-2016 Erdoğan's Turkey: An Unpredictable Partner for a Desperate EU? *Joakim Parslow*
- 2-2016 Ten Proposition about the US and the Middle East *Steven Simon*
- 1-2016 The Migration Challenge from MENA: considering the EU's struggles *James H. Wylie*
- 4-2015 A Timeline for the Conflict and War in Ukraine *Geir Flikke and Tor Bukkevold*
- 3-2015 Opening speech at the 2015 Leangkollconference *Erna Solberg*
- Prospects for NATO–Russia relations *Alexander Vershbow*
- 2-2015 Fremveksten av autonome droner *Gjert Lage Dyndal*
- 1-2015 Crimea and the Russian-Ukrainian conflict *Anton Alex Bebler*
- 3-2014 Baltikum, Russland og fremtiden *Tor Husby*
- 2-2014 Russlands stormaktsstrategi og Vestens respons *Janne Haaland Matlary*
- 1-2014 What now, little England? Prospects for the forthcoming Scotland and EU referendums *Øivind Bratberg*
- 4-2013 Konflikten i Syria *Rolf Willy Hansen*
- 3-2013 Polen – et lyspunkt i Europa *Jahn Otto Johansen*
- 2-2013 Hva skjer i Nord-Korea – Asiatisk stabilitet i fare? *Sverre Lodgaard*
- 1-2013 Engaging with Islamists: A new agenda for the policy community *Mona Kanwal Sheikh*
- 3-2012 US Shale Oil Revolution and the geopolitics of Oil *Trygve Refvem*
- 2-2012 NATO's influence in the near abroad *Oktay Bingöl*
- 1-2012 Ungarn – alene og miskjent *Jahn Otto Johansen*
- 4-2011 Conflict or Coincidence of Interest of Main Oil and Gas Importing, Exporting and Transit Countries *Liana Jervalidze*
- 3-2011 Breaking down the remaining walls *Alister Miskimmon*
- 2-2011 Russia in NATO *Charles A. Kupchan*
- 1-2011 Bringing War Home–The use of Provincial Reconstruction Teams by Norway and Denmark to construct strategic narratives for their domestic audiences *Ida Dammersnes*
- 5-2010 Sjøforsvarets historie 1960-2010–En kortversjon *Roald Gjelsten*
- 4-2010 The Tragedy of small power politics *Asle Toje*
- 3-2010 Integrasjon med grenser eller grenseløs integrasjon? *Bjørn Innset*
- 2-2010 Reconciling the nuclear renaissance with disarmament *Alex Bolfrass and Kelsey Hartigan*
- 1-2010 Approaching the comprehensive approach *Dag Kristiansen*
- 3-2009 Turkish Neo-Ottomanism: A turn to the Middle East? *Einar Wigen*
- 2-2009 20 år etter muren *Jahn Otto Johansen*
- 1-2009 Between Reluctance and Necessity: The Utility of Military force in Humanitarian and Development Operations *Robert Egnell*
- 5-2008 Civil-military relations: No Room for Humanitarianism in comprehensive approaches *Stephen Cornish and Marit Glad*
- 4-2008 Tsjekkoslovakia–40 år etter *Jahn Otto Johansen*
- 3-2008 NATO–Moldova/Israel/Ukraine *Dr. Gabanyi, Dr. Kogan, Dr. Begma & Igor Taburets*
- 2-2008 Hearts, minds and guns: the Role of the Armed Forces in the 26st Century *UK Chief of Defence Staff, Air Chief Marshal Sir Jock Stirrup*
- 1-2008 Krav til fremtidens forsvar sett fra unge offiserers ståsted *Tomas Bakke, Kadett Krigsskolen*
- 7-2007 Threats to Progress of Democracy and Long Term Stability in Georgia *Liana Jervalidze*

- 6-2007 Militær maktens særtrekk i moderne konflikter *Div. forfattere*
- 5-2007 Norge i et Sikkerhetspolitisk Dilemma *Asle Toje*
- 5-2007 EU-staters varierende bidragsvilje til militær intervensjon *Rolf Magnus Holden*
- 4-2007 Defence as the Best Offence? Missile Defences and Nuclear Non-proliferation *Lars Van Dassen and Morten Bremer Mærli*
- 3-2007 Putins Russland–Partner eller utfordrer? *Jahn Otto Johansen*
- 2-2007 Energy and Identity–Readings of Shtokman and NEPG *Jakub M. Godzimirski*
- 6-2006 Ungarn 1956–Et 50-årsminne *Jahn Otto Johansen*
- 5-2006 NATO foran toppmøtet i Riga *Ambassadør Kai Eide*
- 4-2006 Russian energy policy and its challenge to western policy makers *Keith Smith*
- 4-2006 Oil and gas in The High North–A perspective from Norway *Ole Gunnar Austvik*
- 2-2006 EUs sikkerhetspolitiske rolle i internasjonal politikk *Jan Erik Grindheim*
- 1-2006 Fra "Kursk" til "Priz": Ubåtredning som internasjonalt samarbeidsområde *Kristian Åtland*
- 9-2005 Nordisk sikkerhet *Tønne Huitfeldt*
- 8-2005 NATO going global or almost
The Current Revolution in the Nature of Conflict
The Fiftieth Anniversary of the Norwegian Atlantic Committee *Alv Jakob Fostervoll, Jamie Shea, Chris Donnelly*
- 7-2005 Galileo–et europeisk globalt navigasjonssystem *Hans Morten Synstnes*
- 6-2005 Coming home to Europe? Central and Eastern Europe in EU and NATO
Eastern Europe's silent revolution *Jahn Otto Johansen og Nils Morten Udgaard*
- 5-2005 Det tyske eksperiment *Jahn Otto Johansen*
- 4-2005 The naval Dilemma of the early 26st Century *Hans Olav Stensli*
- 3-2005 What are the strategic challenges faced by Norway in the years to come?
In the new types of conflict we face, how to define and defend humanitarian space?
The Norwegian Atlantic Committee's 40th annual Leangkollen Conference. the Nobel Institute. *Jørgen Kosmo and Jonas Gahr Støre*
- 2-2005 The New Geopolitics of the North? *Jakub M. Godzimirski*
- 1-2005 "Global Partnership", russiske ubåter og brukt kjernebrensel – internasjonal koordinering av oppgaver og bidrag
Christina Chuen og Ole Reistad
- 6-2004 Oljens geopolittikk og krigene ved Persiagulfen *Ole Gunnar Austvik*
- 5-2004 Coping with Vulnerabilities and the Modern society *Jan Hovden*
- 4-2004 Forsvarsperspektiver i nord *Jørgen Berggrav*
- 3-2004 NATO og de transatlantiske motsetninger
-Kortsiktige og langsiktige perspektiver *Jahn Otto Johansen*
- 2-2004 The Role of a Humanitarian Organization in an International Security Operation -
a Basis for Cooperation or a Basis for Separation? *Jonas Gahr Støre*
- 1-2004 If Effective Transatlantic Security Cooperation is the Question, IS NATO the Answer? *Stanley R. Sloan*
- 6-2003 Frankrike og Irak-krigen: Bare i prinsippenes navn? *Frank Orban*
- 5-2003 Norwegian Priorities for the Extended G-8 Global Partnership Against the Spread of Weapons and Materials of Mass Destruction
Asle Toje and Morten Bremer Mærli, NUPI
- 4-2003 Saddam's Power Base Major *John Andreas Olsen*
- 3-2003 Terroristbekjempelse og folkeretten *Terje Lund*
- 2-2003 Men and Machines in Modern Warfare *General Charles A. Horner (ret.)*
- 1-2003 The Real Weapon of Mass Destruction: Nuclear, biological and chemical warfare in the era of terrorism and "rogue" states
Morten Bremer Mærli

Returadresse:
Fridtjof Nansens plass 8, N-0160 Oslo

Den norske Atlanterhavskomiteé

Tel: 22 40 36 00

Fax: 22 40 36 10

post@atlanterhavskomiteen.no